

Kampioenen en coniferen met karakter

80 jaar Pinetum de Dennenhorst: *Pseudotsuga* en *Tsuga*

Meer dan tachtig jaar geleden legde Henry Dinger de eerste hand aan Pinetum De Dennenhorst. In het afwisselende landschap is de hand van de stichter nog onmiskenbaar zichtbaar. Henry Dinger koos gevarieerde thema's om de coniferen te laten schitteren. Naast de beplanting in taxonomische groepen, zijn er passages op kleur en contrasterende lichte en donkere bosschages. In de open gebieden staan prominente solitair. Al wandelend door dit bijzonder ruige reliëf-rijke pinetum met heide en grintafgravingen, krijg je zo een veelzijdige blik op de weelderige wereld van coniferen.

Pseudotsuga en *Tsuga* gelijken in naam, maar verschillen duidelijk in vorm. *Pseudotsuga* draagt typische drietandige dekschubben en heeft een doorleefde bast. *Tsuga* is een schaduwrijke boom met kleurrijk omrande kleine kegels in het voorjaar. Met de benaming *Pseudotsuga* verwijst taxonoom Carrière (1867) naar *Tsuga*. *Tsuga* is de Japanse naam voor dit genus en is in 1855 eveneens in het leven geroepen door Carrière,

vanwege de overeenkomsten en verschillen in pollen (Eckenwalder, 2009). Gezien de vele verdere verschillen zijn de genera in latere analyses en dendrogrammen binnen de Pinaceae juist uit elkaar geplaatst (Farjon, 1990). Taxonomische inzichten verschuiven, zoals wel vaker binnen de coniferen. Ondanks de gewijzigde inzichten zijn ze in naam nog steeds aan elkaar verbonden.

Pseudotsuga

Het genus *Pseudotsuga* telt vier soorten, waarvan de douglasspar (*P. menziesii*) er letterlijk en figuurlijk boven uit steekt. In de Dennenhorst groeien verschillende exemplaren van de groene soort en de meer blauwe variëteit *glauca*. Ze staan verspreid over het hele terrein en aarden hier goed, gezien het frequente aantal zaailingen. Met de meeste aan de oostkant, waar ze grenzen aan

de douglassen aan de andere kant van het hek. De Dennenhorst telt niet het hoogste exemplaar van Nederland. Dat exemplaar staat op het Kroondomein Het Loo. Met een hoogte van meer dan 50 meter is deze ook de hoogste boom van Nederland. De Dennenhorst telt wel drie toppers van atypische, bijzondere en mooie douglassparren. Deze zullen we bezoeken, om zo de douglas beter te leren kennen.

Pseudotsuga menziesii* var. *glauca (nr. 124 C3rm 1934) is een monumentaal exemplaar. Typisch douglas is een rechte stam, maar hier wordt de kroon gedragen door drie zware stamtakken. De naalden zijn blauw berijpt en niet glanzend groen. En met 24 meter is hij dan niet de grootste van Nederland, maar wel een kanjer van een boom om even goed voor te gaan staan.

Pseudotsuga menziesii* var. *caesia (nr. 127 C4mo 1934) is de grijze reus aan de overkant. Het meest afwijkend is de naaldkleur. De naalden zijn niet alleen berijpt, maar ook wittig uitgeslagen. Van nature komt dit type, meer dan de soort zelf, voor in het binnenland van Noord-Amerika. Dit past bij de voorkeur voor de kust van de groene *Abies grandis*, en voor de bergen van de witte *Abies concolor*. De witte was geeft bescherming tegen zon en uitdroging, die aan de kust

niet nodig is. *Pseudotsuga menziesii* var. *caesia* (Knees & Springate, 2009) wordt taxonomisch wel samengevoegd met *P. menziesii* var. *glauca*, maar om de meer witgrijze kleur te benadrukken, handhaven we de splitsing voor dit morfologische verschil. De ver uitstekende dekschubben van de kegels hebben de typische drietand. De kegels zijn korter dan die van de soort en op ooghoogte te bewonderen. Met de blik omlaag is het interessant om de variatie aan zaailingen te bewonderen, die niet alleen grijs bloed, maar evenzo frequent het groene bloed van de soort tonen.

***Pseudotsuga menziesii* 'Fret-sii'** (1504 E1lb 1964) is wel de meest vreemde eend in de bijt met korte naalden, waardoor hij zich in het pinetum zelfs jaren heeft kunnen verschuilen achter een andere naam. Zijn rode spoelvormige knop en de naar citroen geurende naalden geven de soort echter prijs. Overeenkomstig zijn naam is de cultivar gewonnen door C. Frets & Zonen in 1905 (Auders & Spicer, 2012). Hij groeit trager dan de soort en is in vijftig jaar 12 meter opgeschoten. Naast Lunteren staat ook in pinetum De Belten in Vorden een mooi exemplaar.

Pseudotsuga menziesii var. *caesia*
Foto: Martin Heutink

Tsuga

Last but not least de *Tsuga's*. De Dennenhorst telt zeven van de acht soorten (Farjon, 2010), bijna de complete soortencollectie van *T. chinensis* tot *T. sieboldii*. *Tsuga dumosa* ontbreekt nog. Het is daarmee een waardevolle specialiteit. De groene *Tsuga's* zijn vanaf 1934 geplant in twee bosschages. Éen aan de westkant en een aan de oostkant, bijna in duplo. *Tsuga mertensiana* staat verspreid over het hele pinetum. In het westen contrasteert het kleine donkere *Tsuga* bos mooi met het aangrenzende lichte *Larix* bos. Hierbij de laatste top drie: een zeldzame soort, een uit de kluiten gegroeide cultivar, en een mooie boom.

Tsuga sieboldii
Foto: Martin Heutink

Tsuga sieboldii (nr. 577 B5ro 1948), de Zuid-Japanse hemlockspar is een zeldzame soort. En dit volgroeide exemplaar (14 m) is uniek voor Nederland. De boom telt vier stammen, die min of meer uit elkaar draaiend zich een weg zoeken naar het licht. De Zuid-Japanse hemlockspar lijkt op de eveneens weinig algemene Noord-Japanse hemlockspar (*T. diversifolia*). Beide zijn ontdekt door Von Siebold (1796-1866) en in 1861 geïntroduceerd in Europa. Carrière (1855) beschrijft *T. sieboldii* als type – model – voor het nieuwe genus *Tsuga*, met vernoeming

naar zijn ontdekker. De inkeping van de naalden hebben ze gemeen. De naalden van *T. sieboldii* zijn lichter groen van boven, met witte strepen van onderen en breder dan die van *T. diversifolia* die donkerder en opgebold zijn. Bij jonge naalden van *T. sieboldii* lijken het bijna blaadjes, alsof de naald nog door een extra wals is gegaan. De twijg is kaal (Flous, 1936) en zeemgeel. En van *T. diversifolia* meer licht oranje tot kastanjebruin en bedekt met fijne haartjes. Aan de andere kant van deze bosschage staan een *T. diversifolia* en verspreid de verschillende Amerikaanse soorten. *Tsuga caroliniana* aan de rechterkant – met wild geschikte donkergroene naalden – is hiervan de meest bijzondere.

***Tsuga canadensis* ‘Pendula’** (nr. 431 D1mb 1945) is een enorme bol hangende takken. Meer dan twee meter hoog en een kleine acht meter breed. Wat een enorm exemplaar het is, ervaar je het beste als je er dicht voor gaat staan. Het is een hangende selectie van de oostelijke hemlockspar uit Noord-Amerika, die al sinds eind negentiende eeuw bekend is. Het hangen van de top is wel een typisch kenmerk van alle *Tsuga*'s. Zoals mooi te zien is vanaf deze struik aan de grote wilde *T. canadensis* (nr. 440 D1lm 1945) die naar het zuiden staat en *T. canadensis* ‘Albospica’ (7 C1mo) benoorden. De *T. canadensis* ‘Albospica’

telt twee stammen, wat deze soort in het algemeen gemakkelijk doet. De boom is waarschijnlijk ook rond 1945 aangeplant, net als de meeste *Tsuga*'s in deze bosschage. De naalden zijn niet zo licht als je van ‘Albospica’ mag verwachten, maar blijven wel een stuk lichter dan van de soort. Swartley (1984) beschrijft de cultivar als een compacte vorm, maar deze boom is waarschijnlijk doorgeschoten. Het lijkt een voorbeeld van een cultivar die terugloopt naar de soort, wat niet uniek is in De Dennenhorst en vaker voorkomt bij oudere cultivars.

Tsuga mertensiana (nr. 62 A4lo 1934) is een blauwe blikvanger, die meestal niet onopgemerkt blijft tijdens een wandeling door de tuin. Het is een slanke boom, die tot aan de grond is afgekleed. Je kunt hem zien als een ‘Glaucá’ avant la lettre, die in 1940 het eerst gemeld werd door Hesse, Duitsland. Maar de blauwe kleur is binnen de natuurlijke variatie voor de soort bepaald niet uniek. Verspreid over het pinetum staan verschillende exemplaren in uiteenlopende blauwe tinten. Kijk en vergelijk!

Dit is al weer de laatste bijdrage om de Pinaceae (dennenfamilie) in het zonnetje te zetten. Ik heb er met veel plezier aan geschreven en hoop dat u ze in een ander licht mag aanschouwen in de Dennenhorst.

Literatuur

- Auders, A.G. & Spicer, D.P. (2012). *RHS Encyclopedia of conifers*. Kingsblue Publishing Limited, Cyprus.
- Carrière, E.A. (1855). *Traité Général des Conifères*. Paris.
- Carrière, E.A. (1867). *Traité Général des Conifères*. Ed. 2, Paris.
- Eckenwalder, J.E. (2009). *Conifers of the world*. Timber Press, Portland.
- Farjon, A. (1990). *Pinaceae*. Koeltz Scientific Books, Koenigstein.
- Farjon, A. (2010). *A handbook of the world's conifers*. Brill, Leiden.
- Flous, F. (1936). 'Revision du genre *Tsuga*.' *Travaux du Laboratoire Forestier Toulouse*, T. 2, vol. 4, art.3.
- Knees, S.G. & Springate, L.S. (2009). *The International Conifer register, Part 5 Phyllocladus to Sundacarpus (excluding Picea and Pinus)*. Royal Horticultural Society, London.
- Swartley, J.C. (1984). *The cultivated hemlocks*. Timber Press, Portland.

*Pinetum de Dennenhorst is vrij toegankelijk. Zou u het pinetum willen bezoeken onder begeleiding van een gids neemt u dan contact op met info@pinetum.eu.

Wilt u de verschillende coniferen leren onderscheiden dan kunt u deelnemen aan de eendaagse cursus 'Welke conifeer is dat?'. Meer info www.conifers.nl.

**Om de bomen zelf te kunnen bezoeken, wordt het boomnummer, de locatie en het plantjaar vermeld, overeenkomstig de etiketten aan de boom. De locatie van de vakken wordt aangeduid met hoofdletter-cijfer-combina-

ties: A t/m G voor de noord-zuid-richting. 1 t/m 5 voor de west-oost-richting. De subvakken vormen combinaties van l/m/r (links/midden/rechts) en b/m/o (boven/midden/onder). A1mm staat dus in het midden (mm) van het vak in het noordwesten van het pinetum.

***Met dank aan de begeleidingscommissie van het naamgevingsproject bestaande uit Hans Janssen, Wilbert Hetterscheid (Von Gimborn Arboretum) en Beline Geertsema voor de borging van de kwaliteit; de Stichting Vrienden van het Pinetum voor het dragen van het project en

de provincie Gelderland, het Prins Bernard Cultuurfonds, de Rabobank en de Noaber Foundation voor het beschikbaar stellen van hun fondsen voor het ontsluiten van deze groene schatkamer. □

Tsuga mertensiana

Foto: Martin Heutink